

ISSN 2149-9845

E-ISSN 2636-7807

TÜRKİYE
DİN EĞİTİMİ
ARAŞTIRMALARI
DERGİSİ

TURKISH JOURNAL OF RELIGIOUS EDUCATION STUDIES (TJRES)

مجلة بحوث التربية الدينية التركية

Sayı 6 / Number 6

İzmir - 2018

TÜRKİYE DİN EĞİTİMİ ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Turkish Journal of Religious Education Studies

Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları altı ayda bir yayımlanan uluslararası ve hakemli bir dergidir.

Turkish Journal of Religious Education Studies is an international, peer reviewed and biannual journal.

Sayı/Number 6 • Aralık/December 2018 • ISSN 2149-9845 • E-ISSN 2636-7807

İmtiyaz Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü / Owner and Chief Executive Officer

Mehmet BAHÇEKAPILI

Baş Editör / Editor in-Chief

Mustafa USTA

Sayı Editörü / Editor

Safnaz ASRİ

Editörler / Editors

Siebre MIEDEMA (VU University Amsterdam)	Christopher G. ELLISON (The University of Texas at San Antonio)
Cemal TOSUN (Ankara Üniversitesi)	Recai DOĞAN (Ankara Üniversitesi)
Muhittin OKUMUŞLAR (Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi)	Zeki Salih ZENGİN (Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
Nurullah ALTAŞ (Atatürk Üniversitesi)	Michael NIELSEN (Georgia Southern University)
Ahmet KOÇ (Marmara Üniversitesi)	Friedrich SCHWEITZER (Eberhard Karls Universität Tübingen)
Mehmet BAHÇEKAPILI (İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi)	Süleyman AKYÜREK (Erciyes Üniversitesi)
Safnaz ASRİ (İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi)	Mohammed DERRADJ (University of Algeria II)
Ednan ASLAN (Universität Wien)	Kenan SEVINÇ (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
Zuhal AĞILKAYA ŞAHİN (İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi)	Murat Şimşek (Necmettin Erbakan Üniversitesi)

Kitap Değerlendirme Editörleri / Book Review Editors

Hakkı KARASHAHİN (İzmir Katip Çelebi Üniversitesi)	Ahmet GEDİK (İzmir Katip Çelebi Üniversitesi) - Ahmet Ali ÇANAKCI (İzmir Katip Çelebi Üniversitesi)
--	--

Yayın Kurulu / Editorial Board*

Zuhal AĞILKAYA ŞAHİN, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)	Ayman AGBARIA, University of Haifa (ISRAEL)
Muhsin AKBAŞ, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)	Süleyman AKYÜREK, Erciyes Üniversitesi (TURKEY)
Ednan ASLAN, Universität Wien (AUSTRIA)	Safnaz ASRİ, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)
Nedim BAHÇEKAPILI, Islamitische Universiteit Europa (HOLLAND)	Mehmet BAHÇEKAPILI, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)
İrfan BAŞKURT, İstanbul Üniversitesi (TURKEY)	Bayraktar BAYRAKLI, Marmara Üniversitesi (TURKEY)
Beza BİLGİN, Ankara Üniversitesi (TURKEY)	Ahmet Ali ÇANAKCI, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)
Mohammed DERRADJ, University of Algeria II (ALGERIA)	Abdurrahman DODURGALI, Marmara Üniversitesi (TURKEY)
Recai DOĞAN – Ankara Üniversitesi (TURKEY)	Christopher G. ELLISON, The University of Texas at San Antonio (USA)
Ahmet GEDİK, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)	Recep Emin GÜL, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)
Hülya HACİSMAİLOĞLU, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)	Michael NIELSEN, Georgia Southern University (USA)
Hakkı KARASHAHİN, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)	Recep KAYMAKCAN, Sakarya Üniversitesi (TURKEY)
Ahmet KOÇ, Marmara Üniversitesi (TURKEY)	Mustafa KÖYLÜ, Ondokuz Mayıs Üniversitesi (TURKEY)
Muhittin OKUMUŞLAR, Necmettin Erbakan Üniversitesi (TURKEY)	Siebre MIEDEMA, VU University Amsterdam (HOLLAND)
Friedrich SCHWEITZER, Eberhard Karls University (GERMANY)	Halil İbrahim ŞENAVCU, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)
Bülent UÇAR, Universität Osnabrück (GERMANY)	Mustafa USTA, Marmara Üniversitesi (TURKEY)
Prof. Dr. Edmunt WEBER, Universität Frankfurt am Main (GERMANY)	Samet YAĞCI (İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY))

*Soyadına göre alfabetik sırada / In alphabetical order by surname

Kapak Tasarımı / Cover Design

Furkan Selçuk Ertargin

Tasarım / Graphic Design

Mehmet BAHÇEKAPILI - Safnaz ASRİ

Baskı / Printed By - Baskı Tarihi / Printed Date

Limit Ofset – 25.012.2018

Son olarak tarihsellik tartışmalarının ilahiyat alanında Kur'ân ve vahiy ile tartışılmasının bir talihsizlik olduğunun tekrar hatırlatılmasının ardından, "hadis evrenseldir", "hadis yereldir" şeklinde toptancı ifadeler yerine, "hadislerde yerel unsurlar vardır" ve "hadislerde evrensel unsurlar vardır" şeklindeki bir yaklaşımın hadisleri anlamaya sağlayacağı katkının imkânı vurgulanmaktadır.

Eser, öncelikle hadis ilmine ve hadislerin anlaşılmasına farklı bir zaviyeden bakması açısından önem arz etmektedir. Tarihsellik düşüncesinin daha çok Kur'an'la anıldığı günümüzde hadislerle bağlantı kurulması da çalışmaya değer katan ayrı bir husustur. Giriş bölümündeki temellendirmeler, okuyucuyu konuya hazırlama bakımından yeterli bilgi ve açıklamalar içermektedir. Birinci bölümde verilen bilgiler ise tarihsellik düşüncesinin aslında yeni bir arayış olmadığı, hadislerin anlaşılmaya çalışıldığı erken dönemlerden itibaren bulunduğunu ancak adının konmadığını göstermektedir. Dolayısıyla yazar ilk bölümde kendi yaptığının bir anlamda bu bağlantıyı kurmak olduğunu ifade etmektedir. İkinci bölümde verilen örnekler ise hem seçimi hem de ele alınışı ile konunun anlaşılmasında büyük fayda sağlayacaktır. Dolayısıyla eser, genel yapısı itibariyle okuyuculara alanla ilgili olumlu katkılarda bulunacak, yeni çalışmalar için ufuk açacaktır.

Ehrman, B. (2007). İncil nasıl değiştirildi?: İncil'i kimin ve neden değiştirildiğinin ardında yatan hikaye (Ö. Toprak, Çev.). İstanbul: Truva, 271s.

Hülya HACİSMAİLOĞLU*

E-mail: hulya.yldz1@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9668-2672>

Eser, yazarın kişisel arayış ve sorularına yanıt ararken yaşadığı tecrübelerden yola çıkarak ortaya koyduğu çalışmanın bir sonucudur. Hıristiyan bir aile ve gelenekten gelen Ehrman'ı, lise döneminden itibaren aldığı dini eğitim önce Moody İncil Enstitüsüne ardından Evangelist bir üniversite olan Wheaton Üniversitesi ve devamında Princeton Teolojik İlahiyat Fakültesine yönlendirmiştir. Bu eğitim süreci içerisinde öncelikle Kitab-ı Mukaddes araştırmalarına yoğunlaşan yazar kendisini de sarsan bir gerçeğin farkına varır; Yeni Ahit'in eski el yazmaları içerisinde birçok farklılık vardır. Bu problemin üzerine giden yazar, İncil'in orijinalini araştırmaya koyulur ve kendi ifadesiyle "Söylenecek tek şey orijinalerin Tanrı sözü olduğu, ancak bizim orijinallere sahip olmadığımızı; bu yüzden orijinaleri yeniden oluşturamadıkça, onların Tanrı sözü olduğunu söylemek benim için pek bir şey ifade

* Arş. Gör., İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü.

*etmiyordu*¹. Yazarın Yeni Ahit'in orijinalini araştırma serüvenini ele alan eser, giriş, sonuç ve yedi bölümden oluşmaktadır.

İlk bölüm "Kutsal Hıristiyan Yazılarının Başlangıcı" başlığını taşır ve Yahudiliği, döneminin diğer dinlerinden ayıran en önemli özelliği olan kitabılığı üzerinde durur. Tabii olarak Hıristiyanlık, kurucusunun Yahudi olması hasebiyle, müntesiplerine Tevrat'ın kendi yorumunu öğreterek kitabi bir dinin oluşmasına zemin hazırladı. Bundan sonra yazar Yeni Ahit metinlerini oluşturacak olan Pavlus'un mektupları, İnciller, ilk şehitler hakkında yazılan hikayeler, apoloji ile apokalips² türünde yazılan eserlerden kısaca bahsederek Yeni Ahit'in kanonizasyon sürecine değinir. Yazara göre miladi ilk yüzyıllara ait olan bu eserler pek tabii ki günümüzden çok farklı bir toplum yapısına sahip olan bir dönemde yazıldılar. Hitap kitlesi içerisinde okuma yazma bilenlerin oranı en asgari düzeydeydi. Matbaanın icadı için daha on beş asır beklemek gerekiyordu. Bu durumda yazılanların dağıtılması için elle kopyalanmaları gerekiyordu.

Yeni Ahit metinlerini kopyalama konusunu ele alan ikinci bölüm "İlk Hıristiyan El Yazmalarını Kopya Edenler" başlığını taşımaktadır. Pek tabii metinleri kopyalamanın o dönemde tek yolu vardı; tek tek elle yazmak. Hem yavaş hem uzun süreçli olan bu kopyalama tekniğinin birçok sıkıntısı da vardı. Öncelikle metinlerde büyük, küçük harf ayrımı yapılmaz, noktalama işaretleri ve hatta kelimeler arasında boşluk bulunmazdı. Bu aralıksız yazma türüne *scriptuo continua* denilirdi. Bu durum hem okumayı hem yazmayı zorlaştırdığı gibi kopyalama esnasında bilinçsizce yapılan hatalara neden oluyordu. Yazar bu zorluğu Bruce Metzger³den aldığı bir örnekle açıklıyor;

Godisnowhere → bir deist için → God is now here (Tanrı şu anda burada)

→ bir ateist için → God is nowhere (Tanrı hiçbir yerde)

Kopyalama esnasında yapılan hataların çoğu yazıcıların genellikle amatör olan gönüllülerden oluştuğu ilk üç yüzyılda gerçekleşmiştir. Hataların büyük çoğunluğu dikkatsizlik sonucu oluşmuşsa da yazara göre bilinçli olarak yapılan değiştirmeler, ekleme ve çıkarmalarda mevcuttur.

Eserin üçüncü bölümü olan "Yeni Ahit Metinleri: Baskılar, El Yazmaları ve Farklılıkları" başlığında yazar, ilk dönemin aksine ortaçağ döneminde profesyonel yazıcılar ile çoğaltılan

1 Ehrman, 2007, s.22.

2 Milâdi ilk asırlarda Yahudi ve Hıristiyan muhitlerde, dünyanın sonu konusunda oldukça yaygın olan bir edebiyat türüdür. Apokalips ismini taşıyan yeni Ahidin son kitabı, Havari Yuhanna'ya veya onun en yakın talebelerinden birine atfedilmektedir. Aydın, M. (2005). *Ansiklopedik dinler sözlüğü*. Konya: Damla, s.35.

3 Metzger, B. M. and Ehrman, B. D. (2005). *The text of the new testament: its transmission, corruption and restoration*. New York: Oxford, ss.22-23

İncil el yazmaları üzerinde durmaktadır. Ona göre Hıristiyanlığın, Roma İmparatoru Constantin tarafından (312) resmen kabul edilmesi ile hızlıca kurumsallaşma olanağı buldu. Kilisenin her alanında görülen bu kurumsallaşma İncil metninin kopyalanması için kurulan *Scriptorium* (yazı odaları)'ların oluşmasına olanak sağladı. Zamanla bu işi manastırlarda yaşayan keşişler meslek haline getirdi. Elverişli ortamların sağlanması ile kopyalama da hatalar asgari düzeye indirilmiş oldu ama yazarın da altını çizdiği gibi kopyalanan metinler ilk yüzyıllarda hatalı kopyaların kopyalarıydılar.

Ortaçağ da Johannes Gutenberg (1400-1468) tarafından icat edilen baskı makinesi sayesinde eserler hatasız kopyalanmaya başladı. Batı da Grekçe Kutsal Kitabı baskı makinesi sayesinde 1515 yılında basan ve yayan ilk isim Erasmus oldu. Uzun süre Erasmus'un Grekçe metni otorite kabul edilse de yüzyıllar içerisinde ilim adamları farklı Grekçe el yazmaları nüshalarını karşılaştırarak yeni metin çalışmaları yaptılar. Bunlardan en kayda değer olanlardan John Mill, 1707 yılında yayımladığı Grekçe Yeni Ahit baskısı içi yaklaşık yüz tane Grekçe el yazmasını incelemiş ve bu metinler arasında otuz bin farklılık tespit etmiştir. Mill'in çalışması Batı dünyasında Kutsal Kitap'ın orijinalliğinin sorgulanması adına büyük bir etki yaratmıştır. Yazarın verdiği bilgilere göre günümüzde kayıt altına alınmış beş bin yedi yüz Grekçe el yazması bulunmaktadır. Bunlar arasında ki farklılıkların net bir sayısı ise halen tespit edilememiştir. Kimi ilim adamlarına göre bu farklılıklar iki yüz bin civarındayken kimine göre ise dört yüz bin civarındadır.

Ehrman, Biblical Criticism'in (Kitab-ı Mukaddes Eleştirisi) temellerinin oluşumuna katkı sağlayan Grekçe el yazmaları çalışmalarını ele aldığı dördüncü başlığa "Asılların Peşinde: Metotlar ve Keşifler" adını vermiştir. Grekçe el yazma nüshalarının araştırılması ile bazı nüshaların birbirlerine diğerlerinden daha fazla benzediği ortaya çıkarılmış ve bu şekilde bir soy ağacı oluşturulmuştur. Böylece ilim adamları arasında el yazmaları belli aile gruplara bölünmüştür. Yazar örnek olarak Brooke Foss Westcott ve Fenton John Anthony Hort'un gruplandığı dört belge ailesini vermektedir. Bunlar; Ortaçağ sonlarına ait el yazmalarını kapsayan *Süryani metni*, çok erken döneme ait olabilecek el yazmalarından oluşan *Batı metni*, İskenderiye'de türetilen *İskenderiye metni* ve en az değişikliğe uğradığı düşünülen, orijinal metne en yakın olan *Nötr metindir*.

"Önem Arz Eden Orijinaler" başlığını taşıyan beşinci bölümde yazar akademisyenlerin metnin ulaşılabilir en eski halini tasarlamak için uyguladığı metotlardan bahsetmektedir. Bu metotların öncelikli amacı orijinal metinde yapılan değişiklikleri ortaya koymaktır. Bu bağlamda yazar, ilim adamlarının el yazmaları üzerinde kullandıkları *Dışsal Kanıtlar* (metinler arası karşılaştırma ile) ve *İçsel Kanıtlar* (metnin kendi içerisinde) metodunu açıklar ve bu metotları bölüm içerisinde örnek olarak verdiği dört İncil pasajına uygulayarak gösterir.

Eserin altıncı bölümü olan "Metnin Teolojik Kaynaklı Değişimleri" nde yazar, daha önce kısaca zikrettiği ve burada geniş çapta ele aldığı, el yazmaları içerisinde bilinçli olarak

yapılan değişikliklerden ve nedenlerinden bahseder. Öncelikle yapılan bu değişikliklerin teolojik nedenlerden dolayı yapıldığını söyler. Metinleri kopyalayanlar dönemlerinin teolojik tartışmalarından etkilenmişler ve metinlere kendi teolojik görüşlerine daha yakın (teolojik muhaliflerinin görüşlerine daha uzak) yönde bazen eklemeler bazen de çıkarmalar yapmışlardır. Yazar Mesih'in yaradılışıyla ilgili teolojik tartışmaları, Adoptionist (sadece insan), Doketik (sadece tanrı) ve Separationist (hem insan hem tanrı) yaklaşımlar bağlamında konuyu örnekleyerek açıklamaktadır. Yazar, yazarların kasti olarak yaptığı metin değişikliklerinin ya bilinçsiz olarak veyahut iyi niyetlerinden ötürü yaptığını söylemektedir.

Metnin değiştirilmesinde teolojik nedeni dışında başka faktörler de etkili olmuştur. Ehrman bu konuyu "Metnin Sosyal Dünyaları" başlığını taşıyan son bölümde ele almaktadır. Yazar ilk dönem Hıristiyan toplumu içerisinde tartışma konusu olan üç konuyu ele alır. Bunlardan biri içsel bir tartışma olup kadının kilisedeki rolü üzerinedir. İkinci tartışma Hıristiyan olmayan Yahudiler hakkındadır. Yazar, erken dönem içerisinde Yahudi bir mezhep olarak tarih sahnesine çıkan Hıristiyanlığın nasıl Yahudi düşmanı bir din haline geldiğini metin analizleri üzerinden göstermektedir. Son tartışma ise muhalif paganlara yöneliktir. O bu tartışmanın apolojistik kaygılar nedeniyle metin üzerinde bazı değişikliklerin yapılmasına neden olduğunu belirtir.

Bu tartışmaların hepsi günümüzde Yeni Ahit olarak adlandırdığımız kitabın oluşmasında etkili olmuşlardır. Yazar, günümüzde ki mevcut şekliyle Yeni Ahit'i insan elinden çıkmış olarak kabul eder. Dahası orijinal farz edilen nüshanın da Tanrı sözü olmayıp insan sözü olduğunu söyler.

Warner, E. (2017). Rus mitleri (M. Kireççi, Çev.). Ankara: Phoenix, 136s.

Rukiye BİLİCAN*

E-mail: mail:re_87@live.be

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0987-4754>

Elizabeth Warner (1940), Rus folkloru ve etnografyası hususunda önde gelen yazarlardandır. Slav çalışmaları bölüm başkanı, Ustinov Enstitüsü, merkezî ve Doğu Avrupa

* Doktora öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.